

HEIDEGGER'DE OTANTİKLİK - ZAMANSALLIK İLİŞKİSİ

Bilge SALUR*

ÖZ

Martin Heidegger otantiklik kavramına özgün ve felsefi bir yorum getirerek bu kavramın anlaşılmasına önemli bir katkı yapmıştır. Ne var ki, literatürdeki Heidegger çalışmaları düşünürün bu bağlamdaki bütüncüllüğünü göz ardı ederek, onun otantiklik bağlamındaki bazı kavramlarını temel almaya yönelmişlerdir. Bu çalışmanın amacı ise Heidegger'in otantik varoluşa ilişkin anlayışının, düşünürün zamansallık (Zeitlichkeit) kavramının çatısı altında düşünülmesi gerektiğini göstermektir. Bu amaçla öncelikle Heidegger'in orijinal zamansallık (ursprüngliche Zeitlichkeit) anlayışı açıklanacak, daha sonra orijinal zamanın Dasein tarafından hissedilmesi ile olanaklı olan bu otantiklik idealinin tasviri yapılacaktır. Bu bağlamda düşünürün; el-altındalık (Zuhandenheit), kaygı (Angst), can sıkıntısı (Langeweile) ve ölüme-doğru-varlık (Sein-zum-tode) gibi otantiklikle ilişkilendirilen kavramlarının esasen zamansallık çatısı altında anlamlı olduğu savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Heidegger, Otantiklik, Zamansallık, Kaygı, Ölüm.

THE RELATIONSHIP BETWEEN AUTHENTICITY AND TEMPORALITY IN HEIDEGGER

ABSTRACT

Martin Heidegger made a significant contribution to the understanding of the concept of authenticity by providing an original and philosophical interpretation of it. However, Heidegger studies in the literature have been tending to rely only some of his concepts in the context of his conception of authenticity, ignoring the philosopher's systematic integrity. The purpose of this study is to show that Heidegger's understanding of authentic existence should be considered with regard to the framework of his concept of temporality (Zeitlichkeit). For this purpose, firstly Heidegger's original understanding of temporality (ursprüngliche Zeitlichkeit) will be explained, and then this ideal of authenticity which is possible by Dasein's intuitive understanding of the original time, will be depicted. In this context; It will be argued that Heidegger's concepts associated with authenticity, such as readiness-to-hand (Zuhandenheit) anxiety (Angst), boredom (Langeweile), and being-towards-to-death (Sein-zum-tode), can make sense only within the framework of temporality.

Keywords: Heidegger, Authenticity, Temporality, Anxiety, Death.

* Dr., bilgesalur9@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8337-8583.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2021 Bahar, sayı: 31, ss.: 577-590

Makalenin geliş tarihi: 28.02.2021

Makalenin kabul tarihi: 21.04.2021

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2021, issue: 31, pp.: 577-590

Submission Date: 28 February 2021

Approval Date: 21 April 2021

ISSN 2618-5784

Giriş

Heidegger otantik varoluş kavramına oldukça önemli katkılar yapmış bir filozoftur. Düşünürün otantik benlik konusundaki görüşleri ise büyük ölçüde ölüm, kaygı, can sıkıntısı gibi kavramların tekelinde ele alınarak, dar bir çerçevede yorumlanmıştır. Oysa Heidegger'in başat ilgisi, orijinal anlamıyla kavranmayan, üzeri örtülmüş bu zamanın anlamını ele almaktır. Bununla birlikte, Dasein'in otantik -yani kendisi gibi olma- olanağını orijinal zaman fenomeniyle bağdaştırmaktır. Heidegger'in felsefi açıdan yeniliği ve özgünlüğü esasen, onun orijinal zaman anlayışı ve otantik benlik anlayışı arasında kurduğu ilişkidir.

Heidegger'in felsefi ilgisi üzeri örtülü, geleneksel zaman kavramının açık etmektir. Zamanın Dasein'in gündelik ve pratik ilgileri sebebiyle teleolojik bir bağlamda düşünülmesi, orijinal zamanın (ursprüngliche Zeitlichkeit) bütünlüğünün unutulmasına yol açmıştır. Başka deyişle Heidegger'e göre orijinal zaman, Dasein'in gündelik hayattaki düşüncesine yabancıdır. Çünkü Dasein pratik yönelimselliği dolayısıyla gündelik hayatında, hep bir öncelik-sonralık ile düşünmektedir. Oysa Dasein'in orijinal zamansallıktan parçalara ayrılıyormuşçasına, bölerek düşündüğü zaman, aslında orijinal zamanın içinde de kapsamaktadır. Dasein gündelik ilgileri doğrultusunda, yani düşmüşlüğü içindeyken bu bütüncül, kapsayıcı zamanı unutmuştur.

Dasein'in unuttuğu orijinal zaman, bazı vizyon/görü anlarında (Augenblick) bir göz kırpması gibi kendisini Dasein'a hissettirir. İşte bu "anlar" Heideggerci anlamıyla otantik varoluşun kendisini gösterdiği, Dasein'in otantik olarak kendisi olma olanağına (Seinkönnen) eriştiği zamanlardır. Heidegger genel anlamıyla bu anları *olumsuzlanma* deneyimleri olarak konumlamıştır. Bu sebeple el altında olan varlığın kaybolarak veya kırılarak işlevini yerine getiremeyişi, Dasein'in can sıkıntısı, kaygı duyması veya ölüme yakın bir deneyim yaşaması onu kendisine geri getirerek, otantik olma potansiyelini açılar. Esasen hiçliği açılama potansiyeli olan bu durumlar, var olan aşinalığı çökerterek, bir boşluk ve kayıp yaratır. Heidegger bu özel durumları önemser, çünkü bu kayıp anları esasen orijinal zamanın hissedilmesi ve otantik olma olanağını barındırmaktadır.

Heidegger'in felsefi argümanının dayandığı temel, modern zaman anlayışına yönelik eleştiri olduğu açıktır; çünkü modern epistemolojik düşünüşe hapsolmuş özne, orijinal zamanı unutmuş ve otantik varoluş içinde değildir. Heidegger'in iddiası ise, Dasein'in gündelik düşüncesini aşan, farklı bir hal ile kendisi olabileceğini iddia etmektir. Düşünürü göre modern insan düşünüşü ve modern zaman anlayışı, orijinal zamanın unutulmuşluğuna dayandığı için bütüncül olmaktan uzaktır; özneyi ayrıştırmakta ve dağıtmaktadır. Bu bağlamda araçsal/hesaplayıcı akıl (rechenendes Denken) da

modern düşünüşün uzantısı olarak, özneyi belli bir rasyonalite ve belirlenmişlik içinde tutmaktadır. Kaldı ki, varlığın anlamı da bu bakış açısıyla zaten bilindiği varsayılarak unutulmuştur. Oysa otantiklik ideali, bütüncül ve birleştirici bir kendilik ideali olarak; epistemolojik bağlamı, modern sınırlı düşünüşü aşmayı talep etmektedir. Bu sebeple Heidegger, bu bağlamsallığın kendisini, yani otantik varoluş alanını, hiçliğin kendisini göstermesi ve bu hiçliğin, onun içindeki Dasein tarafından *pasif bir biçimde* duyumsanmasını otantiklik olarak görür. Çünkü "Dasein, yönelimlerinde ister teorik ister pratik olsun, varlığı anlayış zaten içerilmekte olduğu için, varlığı anlayış olarak var olmaktadır. Bu otantik, existenzial anlamda anlayış, aynı zamanda Dasein'in kendisini de, tümlük, özsel birlik olma olanağı (eigensten Seinkönnens) olarak anlayışı demektir. Aslında otantik olmayan sıradan anlayış da örtük, potansiyel olarak otantik anlayıştır."¹ Bu sebeple Heidegger'in zaman anlayışı otantik varoluş düşüncesiyle ilişkisi bakımından detaylı bir biçimde açıklığa kavuşturulmalıdır.

Heidegger'in Kökensele/Orijinal Zamansallık Anlayışı

Heidegger geleneksel felsefeyi zaman kavramını, orijinal zamanı görememiş olmakla eleştirir. Bu bağlamda Kant, Bergson ve Hegel felsefelerindeki zaman anlayışlarıyla hesaplaşır ve tüm çabalarına karşın, bu düşünürlerin de orijinal zamanı görmekte başarısız olduklarını savunur. Heidegger'in iddiasına göre geleneksel zaman anlayışları; zamanı öncelik-sonralık ilişkisi ile anlamaktadır. Aslında düşünüre göre bu durum bir yanlış olmamakla beraber eksik bir anlayışı temsil etmektedir. Geleneksel zaman anlayışı esasen Dasein'in gündelik düşünüşüne aittir ve orijinal zamansallığın kendisi değildir. Heidegger'in deyişiyle insan zaten; "ister yüksek sesle olsun ister olmasın, aslında hep şunu söylemektedir: "Sonra" şunlar olmalı, "önce" "şunu halletmek lazım, "şimdi" şunu tamamlamalı, çünkü "daha önce" başaramamıştık veya kaçırmıştık gibi."²

Oysa Heidegger'e göre orijinal zaman, uzamsal ve öncelik-sonralık ilişkisine dayanan, dolayısıyla geçmiş, şimdi ve gelecek kipleriyle ifade edilen bölünmüşlük değildir. Bu türden zaman, Heidegger'e göre alelade/sıradan zamandır ki; alelade zamanda, zaman ardışıklık ilişkisi; şimdiler dizisi olarak ortaya çıkmaktadır. Alelade zaman orijinal zamansallığı örter. (Heidegger, 2018: 619). Oysa orijinal zamansallık (ursprüngliche zeitlichkeit) ardışıklık değildir, uzamsal değildir. Orijinal zamansallık zamanın geçmiş gelecek ve

¹ Cihan Camcı, *Heidegger'de Zaman ve Varoluş*, Bibliotech Yayınları, Ankara, 2015, s. 166.

² Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 597.

şimdi olarak üç boyutun da kendisinde eş zamanlı olarak bulunduğu (simultanete) ve geçişli (ecstatic) yapısıdır. Burada bir bakıma Heidegger'de iki türden zamanın var olduğu yorumuna ulaşılır; bir tarafta Dasein'ın gündelik hayatta kesitlerle bölerek, öncelik sonralık ilişkisiyle ifade ettiği alelade zaman, bir yanda da bölünmez birliği içinde akıp giden orijinal zamansallık. Aslında Heidegger'in zaman konusundaki temel iddiası alelade zamanın, yalnızca Dasein'ın gündelik ilgilerine yönelik olarak düşündüğü bir biçim olması, ancak bu zamanın da esasen orijinal zamansallık içinde bizatihi kapsanmış olduğudur.

Heidegger zaman bağlamındaki görüşlerini formüle ederken, Kant felsefesinden yola çıkar. Kant'ın zaman üzerine olan belirlemelerinden, zamanın özneye önceden verili ve içsel bir görü olarak konumlanışından hareketle, orijinal zamanın özneye zaten verili olması gerektiği sonucuna ulaşılacağını iddia eder. Başka deyişle, Kant'ta öznenin aktifliğine, belirleyiciliğine karşın, zaman boyutu özneye pasif ve sezgisel bir kavrayış ile anlaşılmalıdır. Deleuze bu durumu şöyle ifade eder;

“Kant'tan itibaren, felsefe, düşünülemez olanı düşünmek görevini üstlenecektir —düşüncenin dışında olanı düşünme işini bir kenara bırakacaktır. Gerçek sınır düşüncüyü içeriden kateder ve işler. Burada geçen defa söylemeye çalıştığım şeyle yine karşılaşırız: Burada iki biçim arasında bir tür gerilim var. Kendiliğindenliğin aktif biçimi, ya da isterseniz aktif belirlemenin biçimi veya kavramın biçimi —çünkü bu bütün kavramların biçimsel birliği, birimidir... öyleyse, bir tarafta belirlemenin aktif biçimi, öte taraftaysa belirlenebilir olanın sezgisel veya alıcı biçimi -yani zaman. Bu ikisi birbirlerinden mutlak olarak başka türdendirler ama yine de aralarında temel bir tekabül ilişkisi vardır: Biri ötekinin içinde işler. Düşünceye direnen şeyi düşünce bizzat içinde barındırmaktadır. Düşünün, Heidegger hangi bakımdan Kantçıdır? Bazı ünlü cümleler var: Henüz düşünmüyoruz. Heidegger düşünceyle ilişkili olarak zamandan bahsettiğinde Kantçı oluyor. Kant'tan Heidegger'e giden doğrudan çizgi tam anlamıyla zaman ve zamanın düşünceyle ilişkisi problemidir. Kant'ın keşfettiği büyük problem, belirleme biçimiyle veya aktiflik ya da kendiliğindenlik biçimiyle alıcılık, pasiflik biçimi veya belirlenebilir olanın, zamanın biçimi arasındaki ilişkidir.³”

Deleuze'ün bu yorumlamasından anlaşılabilceği gibi, Kant'ın zamanı iç duyuya ait a priori bir sezgi olarak konumlaması ve onu kavramsal olandan ayırması, Heidegger'in çıkış noktasını oluşturmuştur. Heidegger'de orijinal zaman; Dasein'a önceden verilmiştir ve görüye aittir. Bununla birlikte Heidegger, Kant'ın böyle bir şey söylememesine karşın bu önsel zamanı bütün, kapsayıcı ve Dasein'ın tüm gündelik yöneliminde kapsadığını iddia eder.

³ Gilles Deleuze, *Kant Üzerine Dört Ders*, çev. Ulus Baker, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007 s. 78-79.

Başka deyişle, Dasein farkında olsun olmasın, orijinal zaman, Dasein'ın gündelik hayatta öncelik sonralık ilişkisiyle böldüğü işe gitme- eve gitme zamanı olarak adlandırdığı bu bölünmüşlüklerde zaten içerilmektedir. Heidegger'in zaman anlayışı; zamanın uzamsal olmayan, bütüncül ve orijinalliğine dayanır. Heidegger'e göre otantiklik bu orijinal zamanın hissedilmesidir. Ancak daha önce de vurgulandığı gibi, Dasein gündelik hayattaki ilgilerinde bu zamanı duyumsayamaz; her günkü pratik ilgi ve yönelimleri bağlamında hareket ettiğinde orijinal zaman fenomeni içinde kapsanmış halde olsa bile, zamanı kendi ilgileri ve yönelimleriyle bölümlenmektedir. Burada önemli olan, orijinal zamanın yine de bu yönelim anlarda da Dasein'a eşlik ettiğinin gösterilmesidir:

“Gündelik yaşamdaki gereksinimlerimizin ufku, kendi anlam dünyamızın sınırlar bu ufkun bize zamansal karakteri sayesinde yansımalarıdır. Dolayısıyla şimdi uçak zamanı diye gündelik bir amaca yöneldiğimizde, bu amaçsal yönelim varoluşsal, existenzial bir yönelim değildir; uçağa binme etkinliğini sıradan, existenziell anlayışla anlarız. Bu etkinliği anlayışımızda, önceki etkinliğimiz ve sonraki etkinliğimiz arasında, erken ve geç diye yansıtım yaparak bir sıraya koyarız...Her ne kadar bu varoluşsal, existenzial bir anlayış değilse de uçağa binme süresi zamansal yapının ontolojik tümlüğünün kendi içinde bölünmeden akışının, bizim böldüğümüz, bizim için farklılaşmış bir parçasıdır.”⁴

581

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere, aslında Dasein'ın gündelik hayattaki ilgilenmelerinde öncelik sonralık ilişkisiyle yöneldiği olaylar, orijinal zamansallık içerisinde kapsanmaktadır. O halde burada önemli olan şey, Dasein tarafından bu kapsanışın, kesintisiz akışın kendisinin hissedilmesi, hatırlanmasıdır. Çünkü vurgulandığı gibi, Dasein zaten gündelik meşguliyetlerinde de eğer orijinal zamanın kesintisiz birliği içinde bulunuyorsa, mesele otantik olmak veya otantikliğin imal edilmesi değil, zaten var olan bu tümlüğün hissedilmesidir. Dasein'ın orijinal zamanı hissetmesi bu bağlamda, gündelik düşünüşün ötesinde bir deneyimi gerektirmektedir. Bu noktada da Dasein'ın orijinal zamanı hissedebilme olanağının otantiklikle olan ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

Heidegger'de Zamansallık ve Otantiklik İlişkisi

Heidegger'in otantiklikle ilgili görüşleri farklı çerçevelerde ele alınmıştır. Esasen otantikliğin Heidegger felsefesinde konumlanışının; öznenin pasif/alıcı haliyle olanaklı olduğunun ve zamansallık temelinde ortaya konduğunun gösterilmesi gerekir. Çünkü esasen Heidegger'in felsefesi bütüncül değerlendirildiğinde kaygı, can sıkıntısı ölüm vb. Dasein'ın hallerinin esasen

⁴ Cihan Camcı, *Heidegger'de Zaman ve Varoluş*, Bibliotech Yayınları, Ankara, 2015, s. 156.

Dasein'ın orijinal zamanı hissetmesinin uğrakları ve birer vesilesi olabileceği anlaşılmaktadır.

Dasein gündelik hayatta kendi ilgilerine yönelik hareket etmekte ve zamanı da bu doğrultuda öncelik- sonralık ilişkisiyle kurgulamaktadır. Oysa orijinal zaman, zaten Dasein'ın gündelik yönelimselliği içerisinde kapsanıyorsa Dasein'ın kendisi olması için potansiyeli her zaman mevcuttur. Ancak Dasein bu olanağını unutmuş; kendisini gündelik hayatın içerisinde *soğurulmuştur*, Heidegger'in deyişiyle; "Dasein'ın kendi hergünlüğü dahilinde (ki hergünlük bakımından Dasein hep tema olarak kalır) esasen bir dünya içerisinde olmasının yanı sıra hâkim bir varlık türü üzerinden onun dünyayla tutum içinde olmasıdır. Dasein öncelikle ve çoğunlukla kendi dünyası tarafından ele geçirilmiştir."⁵

Dolayısıyla Heidegger Dasein'ın orijinal zamanı ve otantik varoluşunu yeniden anımsayacağı bazı özel *anlar* vasıtasıyla orijinal zamanın Dasein'a kendisini açacağını ve Dasein'ın bir göz kırpması gibi olan bu anlarda otantik varoluşunu duyumsayacağını söylemektedir. Başka deyişle Heidegger felsefesinde otantik olma anları, el-altındalıkta veya yokluk (Abhandlichkeit), kaygı, can sıkıntısı, ölüme doğru varlık olan Dasein'ın ölümlüğünü idrak etmesi gibi durumlarla kendisini hissettirmektedir. Ancak –daha önce de vurgulandığı gibi- Heidegger için bu vizyon anları, orijinal zamanın Dasein'a kendisini açması anlamında önemlidir. Başka bir deyişle ifade edilirse, kaygı, can sıkıntısı vb. otantiklik modları, Dasein'ı otantik olmaya götürür; çünkü Dasein'ı içinde bulunduğu unutulmuşluktan kurtararak, ona zamansallığını bildirerek otantikliğini fark etme olanağı sağlamaktadır.

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere, Dasein'ı otantikliğe yönelten durumlar; gündelik hayatın kesintiye uğraması, hiçlik ve olumsuzlanma deneyimiyle ilişkili görülmektedir. Heidegger bu türden deneyimlere özel önem vermiştir. Çünkü Dasein gündelik hayatın akışı içerisinde sürüklenmekte ve zamanın bütünlüğü içinde kapsandığını unutmaktadır; aktif bir biçimde kendi pratik ilgilerine bağlanmıştır. Ancak bir kayıp, yokluk ve aşinalığı kesintiye uğratan bir durumda, varlığın anlamını, otantik varoluşunu ve orijinal zamanı duyumsayabilir. Heidegger'e göre el altında olduğunu varsaydığımız bir aletin işleyişini yitirmesi; kaybolması veya kırılması durumunda orijinal zaman ortaya çıkabilir; "Keza her gün hazır olduğu için aşına olduğumuz ve bu yüzden de dikkat çekmeyen bir el-altında-olanın noksanlığı, bir-şey-için-bakış içinde

⁵ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 181.

keşfettiğimiz atıf ilişkisindeki bir kırılmadır. Bu durumda bir-şey- için bakış boşa gider ve noksan olanın aslında ne için ve ne ile el-altında olduğu görülür.⁶

Başka deyişle, Heidegger'in iddiası, zaten Dasein'in potansiyel olarak otantik varoluşun içinde bulunduğu, ancak gündelik yönelimlerine dalmış bir halde bulunduğu için orijinal bu zamanı duyumsamadığında temellenmektedir. Dasein'in bu dalgınlığı ise, bazı olumsuzlanma deneyimleri ile kırılabilen, Dasein, orijinal zamanının bütünlüğü bu olumsuzlanma vesileleriyle sezebilmektedir. Söz edilen bu olumsuzlanma deneyimleriyle Dasein böylelikle, otantik varoluşunu duyumsayabilecektir. Bu bağlamda söz edilecek Heideggerci ilk tema; el altındalık (Zuhandenheit) ilişkisinde açıklanır, Dasein yalnızca üç boyutlu ve tek başına birer alet olarak mevcut olduğunu düşündüğü (Vorhandene) bir aletin işlevini yitirmesi veya aletin yokluğu/kaybolması (Abhandenheit) ile gerçekleşen kırılmada Dasein, aletin anlamını ve el altında bulunuşunu(Zuhandenheit) yani eşyanın anlamını, bütüncüllüğünü tecrübe eder. Burada alet, tek başına var değildir; o sebeple teorik bakış açısıyla varlığını, üç boyutlu ve uzamsal bir alete indirgediğimiz çekicinin önemi, onun yitiminde veya kırılmasında ortaya çıkar. Böylece çekicinin mevcut bir varolan değil, masa yapmayı kapsayan büyük bir bütünlüğün içinde anlamlı olduğu ortaya çıkar. Çekicinin kırılması veya kaybolmasıyla masa yapma sürecinin kesintiye uğraması orijinal zamansallığı hissetme olanağını açar. Burada Dasein, esasen aletin işleyişini yerine getiremeyişi ile oluşan boşluk ve kaybı deneyimler ki bu da orijinal zamanın kendisidir;

583

"Bu duruş ve yansımanın ancak zamansal sürekliliğin kesintiye uğramaması, yani hep yansıya-gelişi sayesinde olanaklı olduğunu, (aslında zamandan başka bir şey olmadığını) düşünmeliyiz. Varoluşun varolmayış olarak yansıması, zaman kendi içinde kesintisiz aktığı için zaten hep var olmaktadır. Ne var ki, biz gündelik meşguliyetlere dalmış olduğumuz için, buradaki aynanın bu oluşunun, varoluşun kendisini yansıtmakta oluşunu fark etmez, umursamayız. Ancak akıcı bir halde yaşadığımız gündelik yaşamımız kesintiye uğradığında, yani elimizin altındaki bir alet işe yaramadığında, aslında aletsellik ilişkisinin kendisinin varolmayış olarak süre-gittiğini duyabiliriz."⁷

Heidegger'de aletsellik ilişkisinin yanı sıra Dasein'in kaygı(angst) duyması da orijinal zamanı ve kendiliğini duymaya yönelten bir kırılma olabilir. Heideggerci anlamıyla kaygı, bilindik anlamıyla endişe veya korku duygusundan farklı olarak; nedeni belli olmayan, tekinsizliğe yönelten bir duygudur. Kaygının nedeni dünya dahilinde varolan olmadığı için, kaygı özü

⁶ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 125.

⁷ Cihan Camcı, "Aynaya Nasıl Bakmalı? El Altındalık ve Kimliğin Ontolojik Olanağı", *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, 2014, s.154.

gereği dünyayla ilişkili değildir. Kaygının kökeninin olmayışı ve dünya dahilindeki herhangi bir varolan ile ilişkili olmayışı, onun etkisinin daha az olacağını göstermez. Heidegger'e göre kaygı hep-burada hissedilir, o kadar etkilidir ki; içimizi daraltır ve nutkumuz tutulur.⁸ Bununla birlikte kaygı dünya dahilindeki varolanları önemsizleştirir ve anlamsızlaştırır. Bu noktada, Dasein kaygı duymaktan kaçınarak, gündelik ve aşına olduğu yaşamına dönmeye yönelirse otantiklik potansiyelini kaçırmış olacaktır. Çünkü gündelik hayatın içinde, alelade zaman içerisinde kendisini kaybeden Dasein, kaygı deneyimi ile hiçlik ile yüzleşip kendi sahici varoluşuna yönelme imkanına sahiptir. Kaygı duygusu içinde, kendisini bir yere ait hissedemeyen, hiçlikle karşılaşan Dasein, hergünkü bilindik gündelik varoluşundan çıkma ve orijinal zamanı hissetme olanağına erişir. Heidegger'in deyişiyle kaygı ile "her günkü aşinalık çöker ve Dasein dünya-içinde-varolan olarak bireyselliğine kavuşur."⁹ Bu sebeple, dünya içindeki herhangi bir şey veya durumdan kaynaklanmayan kaygı duygusu, Heidegger tarafından otantikliği açıklama potansiyeli ile önemsenmiştir. Dasein varoluşsal bu kaygı duygusu ile karşılaştığında, onun hiçliği açımlayıcı, gündelik hayatı kesintiye uğratan etkisi sayesinde, alelade zamansallığını aşan, orijinal zamansallık ile temas eder. Dolayısıyla Dasein'in kaygıyla yüzleşmesi otantik olması bağlamında oldukça önemlidir.

Dasein'ı otantik varoluşuna yöneltebilecek olan bir diğer durum can sıkıntısı (Langeweile) kavramıyla ilişkilidir. Yine Heidegger bu noktada da bilindik anlamıyla can sıkıntısını kastetmemektedir. Düşünüre göre can sıkıntısının üç türü vardır ve onun sözünü ettiği otantiklik açımlayıcısı olarak can sıkıntısı kavramı, derin sıkılma ifadesinde dile gelmektedir. İlkel düzeydeki can sıkıntısı, zamanın ilerlemeyişinden, zamanı geçirmekten zorlanmaktan kaynaklanmaktadır (Zeitvertrieb). Heidegger'in örneği ile gelecek olan treni beklerken sıkılmak bu türdendir.¹⁰ İkinci düzeydeki can sıkıntısı (Hingehaltenheit) bir şeyin içinde, o eylemle meşgul olurken sıkılmak anlamına gelir; kitap okurken sıkılmak bu anlamdaki can sıkıntısına örnektir. Heidegger'in otantiklik bağlamında önemsedığı can sıkıntısı ise, kaynağı belli olmayan, belli bir şeyden kaynaklanmayan sıkılmadır. "Varolmanın uçurumlarında sessiz bir sis gibi oradan oraya yayılan derin iç sıkıntısı bütün şeyleri, insanları ve bunlarla birlikte bir insanın kendisini de garip bir

⁸ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 285-286.

⁹ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 289.

¹⁰ Martin Heidegger, *Fundamental Concepts of Metaphysics: world, finitude, solutide*. translated by William McNeill & Nicholas Walker. Indiana University Press, Indiana, 1995, s.93.

kayıtsızlık içine sürükler. Bu iç sıkıntısı Varolanı bütününde açığa çıkarır.¹¹ Heidegger bu sebeple, derin can sıkıntısını oldukça önemser; burada otantik varoluş olanağı bulunmaktadır. Derin can sıkıntısı ile *hiçbir şeyin zamanı* içerisinde kendisini bulan Dasein, orijinal zamanı duyumsayabilme olanağı yakalar. Çünkü derin can sıkıntısı tarafından; bildik dünyası ve aşına olduğu alelade zamansallık çöküşe uğratılmıştır. Başka deyişle, orijinal sıkılma içerisinde Dasein, hiçlik ile karşılaşarak kendi özgürlüğünün farkına varır; "bir doğa tarafından sınırlanmış olmamak anlamına gelen özgürlüğünün gerçek anlamının ayırdına varır. Bu anlamda dünyaya karşı bir konumlanışı ifade eden varoluşsal endişe ve derin sıkıntı durumları, Dasein'a bir doğası olmadığını; bu doğanın olması gerektiği yerde hiçlik olduğunu gösterir.¹²" Başka deyişle, Dasein derinlikli can sıkıntısı sayesinde kendisi olma olanağını elde eder.

Heidegger'in kaygı ve can sıkıntısında gördüğü otantiklik potansiyeli, düşünürün ölüm kavramında da belirgindir. Dasein ölüme-doğru -varlık olmak bakımından sonlu ve sınırlıdır. Ancak genel durumunda başkalarına olan - ancak- bana olmayan- ölüm varoluşu içinde bulunmaktadır. Başka deyişle gündelik yaşayışında kendi ölümünü bir potansiyel olarak anlamamaktadır. Bu sebeple ölüme yakın bir deneyim veya kendi ölümünü duyumsadığı bazı özel anlarda, otantik olma olanağına erişebilir. Elbette bu noktada, kendi ölümünün üzerinde yaratmış olduğu kaygı duygusundan kaçınmaz ve ölümlülüğü ile yüzleşmeye yönelirse otantik varoluş olanağından söz edilebilir. Dasein'ın ölümünü anlaması onun biricikliğini ortaya koymaktadır. Çünkü ölüm Dasein'ın kendi başına yapmak zorunda olduğu ve kimsenin onun yerine yapamayacağı bir şeydir. Birisi, başkası için kendisini kurban etse bile, diğerinin ölümünü kendi üzerine almış sayılmaz. "Her Dasein kendi ölümünü hep kendi üzerine almak mecburiyetindedir. Ölüm "var" ise özü itibariyle hep kendiminkidir.¹³" Dasein ölümünün hep kendi ölümü olduğunun idraki ile bireyselleşir. Burada otantik varoluşa yönelme imkânı bulur. Çünkü böylece herkes-benliği olmaktan, kendi sınırlı varoluş olanaklarına yönelir. Ölümün otantik kabulü, Dasein'ın ölümünün hep kendi ölümü olduğunu anlaması, Dasein'ı dahil olduğu alışıldık, herkesle paylaştığı dünyanın olağan tutumlarından kurtararak, onun kendi varoluşunun otantik tutumunu seçmeye yönelir.¹⁴ Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse, Dasein'ın ölümlü bir varlık olarak, sınırlı bir zamana sahip olduğunu idrak etmesi ve ölümünün biricikliğı Dasein'ı otantik varoluş

¹¹ Martin Heidegger, *Metafizik Nedir?* çev.Yusuf Örnek. Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2009, s. 33.

¹² Emrah Günok, "Heidegger Felsefesinde Zamansallığın Göstereni Olarak Sıkıntı Kavramı" *Kilikya Felsefe Dergisi*, Sayı 2, 2016, s. 34.

¹³ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 361.

¹⁴ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev Kaan Ökten. Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 395.

potansiyeline yöneltir; Dasein ölümlülüğü dolayısıyla kendi otantik varoluşuna çağrılır ve kararlılık ile bu duruma yönelik seçimlerini gerçekleştirir. Ölümün otantik olarak kabul edilmesi, kişiyi *herkesleşmenin* gerçek olmayan yanlısalarında kendini kaybetmekten kurtarır. Heidegger, "ölüme karşı özgürlük"ün otantik olma özgürlüğü olduğunu iddia eder. Kişinin kendine ait benlik duygusu olasılığı, günlük, kamusal hayatta kendi benliğini kaybetme olasılığını gerektirir. Ama ölüm bizi bu kayıptan geri çağırmaktadır.¹⁵

Tüm bu temalarda ortak olan şey, Heidegger'de otantikliğin; bilinen ve zaten anlamlandırılmış olan kesitlerden sıyrılma ve bütünlük olanağı olarak görülmesidir. Esasen Heidegger hiçliğin barındırdığı potansiyele dikkat çekmektedir; çünkü bu aslında orijinal zamanın hissedilmesidir. Dasein her zaman elinde olduğunu varsaydığı bir aletin kırılması ve kaybolması durumunda, varlığın anlamının ne olduğunu kavrama olanağına sahip olur; varlık var olmaktan kesilerek tıpkı bir örtünün kaldırılması gibi Dasein'a bir boşluk sunar. Açılan bu boşlukta Dasein, kendi gündelik düşüncesinden sıyrılma olanağına sahip olur. Kaygı, can sıkıntısı ve ölüm temaları da Heidegger'deki bu bakış açısıyla yorumlanmalıdır. Dasein'ın kendisini içinde bulduğu bu haller, onu alelade zamansallığından, herkes-benliği içinde kaybolmuş yaşayışından çıkartabilir ve otantikliğine yöneltir. Otantiklik bu bağlamda, Dasein'ın unutmuş olduğu, her şeyin onun içinde kapsandığı orijinal zamanı hissetme olanağıdır.

Otantikliğin Dasein'ın aktif bir biçimde gerçekleştirmediği ancak gündelik düşüncesinden sıyrılarak bulabildiği bir hal olarak konumlanması, Heidegger'in modern öznenin bilen/kurucu olarak konumlanması eleştirisi ile tutarlılık gösterir. Modern düşünüş, rasyonel ve insan merkezli bakış açısıyla Varlık üzerinde tahakküme sebep olmuştur. Heidegger'de otantiklik henüz bilmeyişlik ve henüz anlamlandırılmamışlık hali olarak a priori bir varoluştur. Çünkü Heidegger'e göre henüz bilinmeyen şey tümlüğünden koparılmamıştır ve olanak halindedir.

"Heidegger daha sonraki yazılarında, Almanca bırak kökünden gelen bırakma/salıverme veya İngilizce çevirisindeki gibi izin verme anlamına gelen Almanca Gelassenheit kelimesiyle hayata yönelimden söz etmiştir. Heidegger her şeyi irademizle/isteğimizle kontrol etmeyi, her şeyi beklentilerimize uygun hale getirme ve istediğimiz biçimde ortaya çıkarma arzumuza yönelik çağdaş eğilimi şiddetle eleştirmiştir. Düşünüre göre bu durum, sosyal düzlemdeki bu kendi fikrindeki ısrarcılık, teknolojinin ve araçsal kontrolün yaşamın her düzeyinde ve her yerde bulunmasına yol açmıştır. Kişisel düzlemde ise, bencil bir sahip olma ile meşgul olma ve sosyal sürtüşmeye ve hedefler hakkında net

¹⁵ Jacob Golomb, *In Search of Authenticity: Existentialism from Kierkegaard to Camus*. Routledge, New York, 1995, s. 74.

olamamaya sebep olan hesaplayıcı düşünme anlamına gelmektedir. Kontrolle meşgul olmak, insan iradesinin dünyadaki her şeye, hatta ilişkilerimize ve kendi kendimize dayatılması anlamına gelir. Tam kontrol arayışı açısından bakıldığında, doğa kendisini maddi kaynaklar olarak sunar.¹⁶

Dolayısıyla otantik olmak, modern insanın bilen/aktif özne statüsünden uzaklaşmak ve alıcı/pasif bir varoluşa izin vermekle ilişkilidir. Heidegger'in otantiklik okuması; henüz-bilmeyiş halinde temellenmiş görünmektedir. Esasen düşünürün, hesaplayıcı aklın tehlikelerinin farkında olması sebebiyle, otantik varoluşu bu bağlamın dışında düşünmesi, otantikliğin bir şeye indirgenmesini önlemek için gerekli zemini sağlamaktadır. Otantiklik bu bağlamda, orijinal zamansallık gibi öznenin aktif olarak gerçekleştirmediği bir öz-gerçekleştirme olarak sunulmadığı için oldukça değerlidir. Heidegger Dasein'in kendisi olma olanağını, onun modern düşüncüsü ile yabancılaşarak, unutmış olduğu kapsayıcı zamansallığına geri döndürmekte bulmuştur. Bu meydan okuyucu bakış açısıyla Dasein; her şeyi bilen ve hâkim modern özne kurgusundan kurtularak, onda hep örtülü bir olanak olarak duran otantikliğine çağrılmıştır.

Sonuç

587

Heidegger otantik varoluşu modern bağlamdan farklı bir biçimde ele almaktadır. Kendisi olabilme problemini, öznenin aktif bir biçimde rol alarak, kendisini neredeyse sanatsal bir yaratım ile şekillendirdiği bakış açısından farklı bir biçimde ele alır. Düşünüğe göre, otantiklik bu sebeple, öznenin aktif olarak gerçekleştirebileceği bir bağlamda değil, orijinal zamansallığın Dasein tarafından alımlanma anlarıyla düşünülmüştür. Böylece Heidegger modern düşüncünün ve zaman kurgusunun yol açtığı yabancılaşmışlığın, ancak bazı vizyon anları ile kırılabileceğini göstermiştir. Bu bağlamda alelade zamansallık yerine, orijinal zamansallığı öne çıkarmış, otantikliği orijinal zamansallığın anımsanması olarak ele almıştır. Bu sebeple düşünürün otantiklik kuramına atfedilen ölüm- kaygı vb. temalar, ancak orijinal zamansallık bağlamında düşünülmürse anlamlı olacaktır.

Heidegger'in otantik Dasein anlayışı, orijinal zamansallık ile temellendiği için düşünürün zaman anlayışı kavranmalıdır. Heidegger, günlük yaşayışımızdaki öncelik- sonralık ilişkisiyle düşünmemizin ve zamanı kesitlerle anlayışımızın, tüm bu kesitlerin içinde kapsanacağı büyük bir zamanı gerektirdiğini anlamıştı. Esas olan bu unutulmuşluğu içindeki zamanı *bilmektir*. Ancak söz konusu bu zamanı bilmek, modern anlamıyla bilmemizden farklıdır. Çünkü modern anlamıyla bilmek, Kantçı aktif öznenin tabir ettiği gibi; öznenin

¹⁶ Charles, Guignon, *On Being Authentic*, Routledge, New York, 2004, s. 84.

akılsal yetileriyle sınırlanmış, belli bir mekân ve zaman içerisinde bilmektir. O halde kesitlere bölünemeyecek bir şey olarak orijinal zamanın kendisi nasıl bilinebilir? Yine Heidegger, Kant'ın zamanı iç görü formu olarak benliğe içkin kılmasını ve kategoriler içinde ele almayı dikkat çekerek, zamanın bütüncül kapsayışının Dasein tarafından *sezilebileceğini* öne sürmüştür.

Heidegger için ayrılmamış bu zamansallığın hissedilmesi otantiklik anları olarak görülmüştür. Düşünür bu anları; süre giden, aşına olunan gündelik yaşamın ötesinde bir varoluşu işaret ederek farklılaştırır. Esasen böyle bir aşkınlığa ihtiyaç duymuştur çünkü, günlük hayattaki sıradan düşüncü içindeki Dasein, kendi ilgilerine yönelik hareket etmekte iken orijinal zamansallık içinde kapsandığını dolayısıyla otantikliğini unutmaktadır. Kendi dünyası içinde soğrulan Dasein'ı kendisine getirecek birtakım vesileler, onu gündelik hayattaki düşmüşlüğünden ve unutulmuşluğundan kurtarabilir.

Heidegger felsefesinde Dasein'ın gündelik düşüncesini aşan bu anlar; alet ilişkisinin yokluğunda, kaygı, can sıkıntısı veya ölümlü yüzleşme deneyimlerinde ortaya çıkar. Dasein, bu türden kayıp ve farklılaşma anlarında boşa çıkarılmış olarak aslında sıradan zaman anlayışından uzaklaşır. Böylelikle gündelik aşinalığının ötesinde varoluşla temas etme olanağı bulur. Otantiklik, Dasein'ın bütün olma olanağı, bizatihi Dasein'ın özü olan orijinal zamansallıktan temellenmiştir.;

“Zamansallık insan yaşamının ya da insan varoluşunun özünden başka bir şey değildir. Diğer karakterlerin yanında bu bir “olabilme” [being able-to-be] olarak nitelendirilebilir. Aslında, edimselleşmiş [actualized] fazla, bir imkân [potentiality] olarak olmak [to be] insanın doğasına aittir. Heidegger bu özelliğin “Kimsen o ol!” Delfik buyruğunun önemine dikkat çektiğine işaret eder. İnsan, herhangi bir gelecekte gerçekleşme de daima bazı imkânları kendi varlığında taşıyandır. Bu imkânların daima “henüz” gerçekleşmemiş olmaması herhangi bir eksiklik ya da kusur anlamına gelmez. Bu “henüz olmama” aksine insanın olumlu bir gücüne işaret eder.¹⁷”

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere, Heidegger'de otantiklik, Dasein'ın otantik olma olanağının içinde kapsandığı orijinal zamansallık fenomeninde bulunabilir. Dasein gündelik yönelimlerinde, kendi ilgileriyle meşgulken, zamanı kendi ilgilerine göre bölmüşken bile orijinal zamanın içinde bulunur, zamanın içinde varolur. Dasein eve gitme amacıyla otobüse binmekle meşgul olduğunda bile farkında olmadan inotantik halde ancak örtülü bir biçimde; varoluşla ve orijinal zamansallıkla da meşguldür. Burada Dasein

¹⁷ Helene Weiss, “The Greek Conceptions of Time and Being in the Light of Heidegger's Philosophy”. çev. Erdem Çiftçi. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. Ocak 2019 ,12(1), s. 49.

örtülü olarak, bir olanak olarak otantikliği içinde de bulunmaktadır. Zamanın bu ekstatik yapısı sayesinde, Dasein'ın anlamazdan ve ayırıştırılmazdan evvelki hali içinde Dasein, orijinal zamanla meşgul, yani kendisine de doğrudur. Otantiklik bu bağlamda, Dasein'ın orijinal zamanla meşgul saf görü formunun içinde varolması demektir; burada Dasein kendine de doğrudur ve kendisidir.

KAYNAKÇA

- Camcı, C. (2009). Heidegger'in Aristoteles in Zaman Anlayışıyla Kant'ın Zaman Anlayışını Eleştirisi. FLSF, Sayı 1, 193-121.
- Camcı, C. (2014). Aynaya Nasıl Bakmalı? El Altındalık ve Kimliğin Ontolojik Olanığı. Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 23, 145-161.
- Camcı, C. (2015). Cemal Süreya'da Varlığın Uzanışına Heideggerci Bakış. FLSF, Sayı 19, 281-290.
- Camcı, C. (2015). Heidegger'de Zaman ve Varoluş. Ankara: Biblotech Yayınları.
- Camcı, C. (2016). Cemal Süreya'nın Dizesinden Fıskıran Varoluş: An ki Fıskiyesi Sonsuzluğun. Kutadgubilig. Sayı 30, 671-685.
- Camcı, C. (2017). Heidegger'in Olanak ve Aşkınlık Kavramları Üzerine. Felsefi Düşün. Sayı 8, 358-380.
- Camcı C., & Çoban, M. (2019). A Phenomenological Interpretation of Tanpınar's Notion of Temporality in 'Neither am I Inside Time' and Gerontranscendence. Beytulhikme: An International Journal of Philosophy, 9(3). 729-743.
- Deleuze, G. (2007) Kant Üzerine Dört Ders. çev. Ulus Baker: İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Golomb, J. (1995). In Search of Authenticity: Existentialism from Kierkegaard to Camus. New York: Routledge.
- Guignon, C. (2004). On Being Authentic. New York: Routledge Publishing.
- Günok, E. (2016). Heidegger Felsefesinde Zamansallığın Göstergesi Olarak Sıkıntı Kavramı. Kilikya Felsefe Dergisi 3(2), 16-38.
- Heidegger, M. (1995). The Fundamental Concepts of Metaphysics: World, Finitude, Solitude. translated by William McNeill & Nicholas Walker. Indiana: Indiana University Press.
- Heidegger, M. (2009). Metafizik Nedir? Çev. Yusuf Örnek. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Heidegger, M. (2018). Varlık ve Zaman. Çev. Kaan Ökten. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Weiss, H. (2019) The Greek Conceptions of Time and Being in the Light of Heidegger's Philosophy. Çev. Erdem Çiftçi. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar. Ocak 2019 ,12(1), 36-51.